

Літаратура

1. Кондратьева Л.Ф. Из истории музейного дела в Могилеве 1867 – 1941 гг. // Гісторыя Беларускага Падняпроўя. – Магілёў, 1999.
2. Список разграбленных немецкими оккупантами культурно-исторических ценностей, хранившихся в Могилевском государственном историческом музее до Великой Отечественной войны. Фонды Могилевского областного краеведческого музея им.Е.Р.Романова.
3. Андруховіч А. Хто і калі вывез рэліквіі беларусаў? // Беларуская мінуўшчына. – 1993. – № 1.
4. Соніч А. Полацкі крыж // Беларуская мінуўшчына. – 1998. – № 1.
5. Сверчков В. Эвакуация партархива ЦК КП(б)Б из г. Могилева в г. Уфу 26 июня – 10 июля 1941 г. // Мінулая і сучасная гісторыя Магілёва. – Магілёў, 2001.
6. Костеров А.П. Проведение эвакуационных мероприятий на Могилевщине летом 1941 г. // Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць. Частка II. – Магілёў, 2003.
7. Юшкевич В. Тайна креста // Вестник Могилева. – 1990. – 11 мая.
8. Арлоў У. Гісторыя Беларусі: год за годам // Беларуская мінуўшчына. – 1993. – № 2.

УДК 2(091)(476)

А.А. Суша (г. Мінск, Беларусь)

ДЫЯЛОГ “УСХОД – ЗАХАД” У ГІСТОРЫІ ХРЫСЦІЯНСТВА Ў БЕЛАРУСІ

Відавочна, што сёння культура стала вельмі каштоўным таварам, сродкам развіцця нацыянальнай эканомікі, пашырэння звестак пра тую ці іншую дзяржаву. Мільёны турыстаў з усяго свету штогод наведваюць найбольш цікавыя культурныя помнікі і вядомыя мясціны, плацяць вялікія грошы за тое, каб пабачыць найлепшыя творы чалавечай культуры. Для многіх (у тым ліку еўрапейскіх) краін турызм стаў адной з асноўных крыніц нацыянальнага даходу. Развіццё міжнароднага турызму стала адным з перспектывных накірункаў развіцця і для беларускай дзяржавы.

Стаўшы перад праблемай развіцця ўязнога турызму ў Беларусі, мы мусім задацца пытаннем: чым наша краіна можа прывабіць замежных турыстаў, у чым наша адметнасць, што ў нас ёсць такога, чаго ні ў каго няма?

Галоўнай адметнасцю беларускай культуры, на наш погляд, з’яўляецца яе шматграннасць і разнастайнасць. Яна увабрала ў сябе і язычніцкія элементы, і хрысціянскія; і заходнія рысы, і ўсходнія. Мноства этнічных і канфесійных груп удзельнічала ў развіцці беларускай культуры. Кожная з іх пасвойму ўзбагаціла гэту зямлю, а з іншага боку, узбагацілася сама.

Менавіта хрысціянства з часу свайго пранікнення на беларускую зямлю да сённяшняга дня з’яўляецца самай распаўсюджанай канфесіяй. Аднак і ўплыў яго на беларускую культуру можна лічыць найбольшым, а культурную спадчыну, створаную пры непасрэдным уздзеянні хрысціянства,

– найбольш каштоўнай і значнай. Больш таго, культурная спадчына хрысціянства ў Беларусі набывае значную каштоўнасць менавіта ў зрэзе міжкультурнага і міжканфесійнага ўзаемадзеяння.

Геапалітычнае становішча нашай краіны паміж заходнееўрапейскім рэгіёнам і еўрапейскім усходам, на памежжы ўплываў заходняга і ўсходняга хрысціянства спрыяла фарміраванню адметнай, вельмі багатай і шматграннай культуры, у якой заходнія і ўсходнія элементы зліліся ў непадзельнае адзінства. Прычым уздзеянне як заходняй, так і ўсходняй традыцыі назіраецца на беларускіх землях з таго даўняга часу, пра які апавядаюць нам самыя першыя дакументальныя крыніцы пагісторыі беларускай зямлі. Ураўнаважаны ўзаемаўплыў гэтых дзвюх традыцый працягвае існаванне да нашага часу.

Першыя звесткі аб пранікненні хрысціянства на беларускія землі сведчаць пра двухвектарнасць гэтага працэсу. Напрыклад, ісландская «Сага аб хрышчэнні» ўгадвае пра манастыр Іаана Прадцечы ў Полацку, заснаваны заходнім (каталіцкім) місіянерам Торвальдам-вандроўнікам у X ст. Прыблізна ў адзін час у Беларусі былі заснаваныя першыя епархіі: у Полацку (усходняй традыцыі; каля 992 г.) і Тураве (заходняй традыцыі; 1005 г.). Наогул, афіцыйны падзел хрысціянства на заходняе і ўсходняе ў 1054 г. закрануў Беларусь значна менш, чым яе суседзяў [1, с. 23].

Сакральнае дойлідства спалучала ў сабе рысы візантыйскай крыжова-купальнай сістэмы і заходняй базілікальнай, у параўнанні з кіеўскімі і наўгародскімі мясцовымі храмы былі значна выцягнутымі ў плане, а іх унутраная прастора падзялялася (на нефы) шэрагамі слупоў. У архітэктуры полацкіх храмаў даследчыкі знаходзяць рысы раманскага і гатычнага стыляў [2, с. 206]. Некаторыя цэрквы будаваліся заходнімі майстрамі па заходняй тэхналогіі (напрыклад, храм пачатку XII ст. у Мінску). У манументальных роспісах Полацкай Спаскай царквы, у мініяцюрах Аршанскага евангелля XII-XIII стст., у скульптурных абразках адчуваецца раманскае ўздзеянне [2, с. 206].

У перыяд існавання Вялікага княства Літоўскага насельніцтва Беларусі належала пераважна да ўсходняга абраду. Аднак, адначасова з праваслаўнымі цэрквамі пачалі паўставаць і каталіцкія храмы. Мастацкая культура Беларусі значна ўзбагацілася за кошт пранікнення і шырокага распаўсюджвання гатычнага стылю, які быў перапрацаваны на мясцовым матэрыяле і набыў новыя адметныя рысы. Беларускае праваслаўе таксама ўспрыняло шматлікія культурныя ўплывы з Захаду. Вынікам гэтага ўздзеяння стала з'яўленне такога унікальнага феномена, як праваслаўная готыка, прыкладам якой з'яўляюцца цэрквы абарончага тыпу ў Сынкавічах, Мураванцы, Супраслі. Прычым у двух першых помніках да гатычных рысаў далучаецца ўплыў італьянскага рэнесансу. Уплыў готыкі і рэнесансу назіраецца і ў кніжным жывапісе [2, с. 207].

Яскравы прыклад сінтэзу ўсходніх і заходніх уплываў можна пабачыць у беларускім іканавісе: элементы візантыйскага мастацтва даволі жыва перапляліся з заходняй стылістыкай. У манументальных роспісах XIV-XV стст. бачна адна з першых у сусветным мастацтве спроб аб'яднаць усходнія цыклы з архітэктурнымі канструкцыямі гатычных храмаў [2, с. 206-207]. З Захаду разам з выданнямі Ф.Скарыны на Беларусь прыйшло мастацтва кнігадру-

кавання і кніжнай гравюры, якое, атрымала вельмі шырокае распаўсюджанне (у т.л. у праваслаўнай царкве).

Сувязь з вельмі аддаленай краінай, якой для Беларусі з'яўлялася Візантыя, не была вельмі моцнай, а пасля захопу Канстанцінопаля туркамі была наогул парвана. Тым не менш беларуская культура захавала свой усходні пачатак, развіваючы які ва ўзаемадзеянні з пачаткам заходнім, сфарміравала ўласную адметнасць і непаўторнасць.

Найлепшай ілюстрацыяй сінтэзу ўсходне- і заходнехрысціянскай традыцыі на тэрыторыі Беларусі з'яўляецца шэраг спроб паяднання праваслаўнай і каталіцкай (часам і пратэстанцкай) царкваў. У 1396 г. Ягайла і мітрапаліт Ц.Цамблак абмеркавалі неабходнасць уніі царкваў. У 1418 г. праваслаўны мітрапаліт Р.Цамблак на чале вялікай дэлегацыі прыбыў на Канстанціўсяленскі сабор каталіцкай царквы з прапановай панавання царкоўнай уніі. Ёсць звесткі пра кантакты з Рымам адносна уніі ў 1434 г. Свідрыгайлы і смаленскага епіскапа Герасіма. Прыязна быў прыязна сустрэты ў Вільні кіеўскі мітрапаліт Ісідар, які сярод іншых падпісаў у 1439 г. акт Фларэнцыйскай уніі хрысціянскіх царкваў. Прыхільнікамі ідэі уніі былі і наступныя беларуска-літоўскія мітрапаліты Рыгор Балгарын, Місціл, Іосіф I [1, с. 26-30]. Таму заключэнне царкоўнай уніі ў Берасці ў 1596 г. нельга лічыць выпадковым.

XVII-XVIII стст. у Беларусі – гэта эпоха панавання стылю барока. Ён прыйшоў з Захаду, але вельмі лёгка прыжыўся на мясцовай глебе і аформіўся ў самабытны накірунак – “віленскае барока”, – у якім можна знайсці шэраг усходніх элементаў. Беларускі абраз канца XVI – XVII ст. (найперш уніяцкі) адыходзіць ад візантыйскай традыцыі, парушаючы традыцыі візантыйскай іканаграфіі, звяртаецца да натурнасці, чым набліжаецца да італьянскага рэнесанснага мастацтва. Перапрацоўка ў заходнім стылі візантыйскай іканаграфіі назіраецца і ў гравюры. У Беларусі з'явіліся першыя ва Усходняй Еўропе прыклады скульптурнага дэкарыравання храмаў [2, с. 208-209].

Як ні дзіўна, менавіта пасля далучэння да Расійскай імперыі беларускія землі зазналі найбольшую паланізацыю і ў найбольшай ступені адышлі ад усходняй традыцыі. Але з 1830-х гг. пачынаецца працэс русіфікацыі, пераарыентацыі Беларусі на ўсходні вектар, а разам з тым на Беларусь прыходзіць і пераследаванне каталіцтва і уніяцтва (ліквідавана ў 1839 г.). Тагачасныя даследчыкі свядома адмаўляюць беларускай культуры ў праве на адметнасць, пераацэньваюць візантыйскі ўплыў. Падобная сітуацыя назіралася і ў часы існавання СССР.

Сёння мы павінны цвяроза ацаніць канфесійную сітуацыю у краіне, улічыўшы гістарычны вопыт яе рэлігійнага развіцця. Значныя набыткі Беларусі ў сферы міжканфесійнага міру і ўзаемаразумення не павінны загінуць, не павінны застацца па-за ўвагай палітычных і грамадскіх дзеячаў нашай краіны. Беларусь не павінна пайсці шляхам дзяржаўнай падтрымкі толькі адной канфесійнай групы, бо такая палітыка не можа спрыяць захаванню стабільнасці ў шматканфесійнай дзяржаве.

Больш таго, менавіта прызнанне ўплыву розных хрысціянскіх канфесій на развіццё беларускай культуры дазволіць казаць пра беларускую культуру як пра самастойную, вартую ўвагі і вывучэння. Менавіта ў гэтым бачныя яе багацце, адметнасць, самабытнасць. А калі пэўная культура можа быць

названай самабытнай, то можна казаць і пра яе значэнне ў развіцці агульна-началавечай культуры, пра яе спецыфічнае месца сярод культур іншых народаў.

Літаратура

1. Падокшын С.А. Унія. Дзяржаўнасць. Культура. – Мн., 2000. – 111 с.
2. Шматаў В. Старажытнае беларускае мастацтва ў кантэксце ўсходніх і заходніх традыцый X-XVIII стст. // Беларусіка-6. Ч. 1. – Мн., 1997. – С. 205-209.